

Oponentský posudok na habilitačnú prácu Zuzany Lampl „Sociológia Maďarov na Slovensku, 1. zväzok „Slovenský a Maďar“

Autorka ako dlhoročná analytička šamorínskeho Fórum inštitútu pracovala na množstve výskumov maďarskej menšiny na Slovensku. Znalosť, ktorá z tejto práce vzišla, je jej veľkým tromfom, ako to ukazuje aj posudzovaná práca.

V predloženej práci má časť 1.2. výrazne odlišný štýl, než všetky ostatné časti. Práve uvedená časť vyjavuje vysoké akademické ambície, konceptuálne i teoretické. Autorka charakterizuje prístupy a koncepty mnohých autorov, týkajúce sa národa, nacionalizmov či „národných menšín“ a využívajúce sociálne-konstruktivistické prístupy. Ostatné časti práce však na túto kapitolu nenadväzujú, len nasledujú po nej alebo ju predchádzajú. Sú veľmi podrobným popisom a rozborom dát, ktoré sa vzťahujú k Maďarom na Slovensku. Ide o dáta získané zo slovenských cenzov, ako aj z výberových zisťovaní (posledné spravidla s veľkou vzorkou Maďarov na Slovensku, ktorá obmedzuje riziká práce s malými početnosťami). Priložená je aj analýza tej časti súčasnej suburbanizácie, ktorá je spojená s presťahovaním množstva Bratislavčanov do etnicky prevažne maďarského prostredia. Aj táto analýza obsahuje výsledky špeciálneho výberového zisťovania.

Za najrelevantnejšie v publikácii považujem časti pojednávajúce o výsledkoch výberových zisťovaní maďarskej menšiny. Predpokladám pritom, že na príprave mnohých z týchto výskumov sa autorka aj sama podieľala. Sme oboznamovaní s mnohými dôležitými stránkami maďarskej menšiny a nie sme odkázaní iba na celoslovenské reprezentatívne výskumy, kde Maďari predstavujú vo vzorke len menšiu, alikvótnu časť vzorky.

Problém posudzovanej práce vidím v tom, že konceptuálne pojednania jednotlivých autorov (najmä o národe a nacionalizmoch) sú síce prezentované, autorka však neargumentuje v prospech výberu niektorých z nich, nevytvára si z nich vlastné základy. V ďalších častiach práce sú tieto konceptuálne pojednania zabudnuté a nevyužívané. Dokonca i zápalisté vymedzenie pojmu „národná menšina“ do ďalších kapitol nevydrží: v nich sa už bežne a zmierene píše o „národnostnej menšine“.

Parciálne poznámky

a/ Osobitne chcem vyzdvihnúť nasledovné zistenia:

- Autorka po analýze konštatuje nepravdepodobnosť toho, že by väčšinu obyvateľov s viacnásobným občianstvom tvorili práve Maďari. Skôr sa dá povedať, píše, že Maďari predstavujú značnú časť medzi obyvateľmi s neznámou štátnou príslušnosťou.
- Čo sa týka počtu a podielu Maďarov, od roku 1970 postupne klesal ich rast a od roku 1991 klesá tiež ich počet i podiel.
- Prezentovaná analýza oponuje názorom, že v okresoch, kde sú Maďari najväčšími sústredení, sa im väčšími darí udržať si národnosť, než v priestoroch, kde sú roztratenější.
- Podľa cenzov je osôb v s materinským jazykom maďarským viac než osôb s maďarskou národnosťou.
- Najsilnejším faktorom národnej príslušnosti Maďarov na Slovensku je stále kultúra a maďarčina ako materinský jazyk - sila tohto faktora ale klesá. Za tým nasleduje „vlastná voľba“, vlastné rozhodnutie o národnej príslušnosti a váha tohto faktora stúpa.
- Na svojej prítlačivosti stratila samotná hodnota národa. Približne tretina Maďarov na Slovensku pokladá svoju národnosť za dôležitú hodnotu, ďalšia (takmer) tretina ju rôznym

spôsobom odmieta. Zvyšná tretina je „eklektická“, v jej názoroch sú mnohé protirečivé prvky.

- Celkove jestvuje vysoká spokojnosť ľudí prisťahovaných z Bratislavy do obcí so silným zastúpením Maďarov.

b/ K niektorým krokom či tvrdeniam mám otázky, kritické poznámky či návrhy:

- Nie je vysvetlené, prečo niektoré relevantné stránky života Maďarov na Slovensku, navyše v priamej komparácii s pohľadmi Slovákov, v publikácii chýbajú (napríklad ich bežné historické vedomie). Môže byť, že sa s tým stretneme v budúcom 2. zväzku – ale tu sa to mohlo aspoň vysvetliť.
- Autorka nevysvetľuje, prečo nevyužila ďalšie výskumy (napríklad výskum z roku 2003 „Kolektívne identity na súčasnom Slovensku“, dostupný v Slovenskom archíve sociálnych dát).
- Použité výskumy nie sú zväčša metodologicky predstavené.
- Pri grafoch a tabuľkách obvykle chýba uvedenie zdroja údajov.
- V práci chýba celkový záver.
- Spracovanie výskumných dát sa mohlo udiat’ („priat by som si ...“) aj na štatisticky o čosi pokročilejšom stupni.
- Použité cenzy sú uvádzané ako „Sčítanie ľudu“, ale to je nepresné.
- Ako príloha 2 sa pre sedem obcí uvádzajú výsledky volieb 2010 v podobe grafov. Zabralo to v knihe až štyri strany, pričom v jednoduchej kompaktnnej tabuľke by to nezabralo ani celú jednu stranu.
- V zozname použitej literatúry sa Jiří Musil mylne uvádza ako Jan, Gajdošova práca z roka 2002 a Divinského z roka 2009 sú uvedené nezrozumiteľne, Gellnerova je nadbytočne v angličtine i v českom preklade a Stachelova v nemčine i v maďarskom preklade. Aj práce B. Andersona, F. Bartha, A. Dieckhoffa, A. Smitha a K. Verdery sú uvedené vždy v pôvodnom jazyku, ako aj v jazyku maďarskom („citované podľa“). V texte sa na jednom mieste odkazuje na Brubakera 1996, ale taká práca sa v zozname literatúry nevyskytuje.
- Publikácia sa nedotkla otázky Rómov s materinským jazykom maďarským.
- Píše sa všeobecnejšie, že menšinové postavenie je výsledkom politických hier. (s. 28) Dá sa ale toto tvrdenie použiť aj na vysvetlenie jestvovania a problémov rómskej menšiny?
- Píše sa tiež o tých, ktorí si „vyvlastňujú vedenie, teda intelektuálov...“. Nemá ísť skôr o „privlastňovanie“?
- V súvislosti s cenzom 2011 autorka tvrdí, že odhadmi „nie je možné v žiadnom prípade nedostatočné údaje nahradiť.“ Ale niektoré chýbajúce údaje *práveže boli* dopočítané a doplnené odhadmi. Štatistickí najväčší modelovali v Bratislave, kde až štvrtina obyvateľov sčítanie ignorovala.
- Šestnásť okresov „považujeme za okresy obývané Maďarmi“. Citlivejšie sa však asi dá skôr povedať, že ide o okresy z tohto hľadiska zmiešané.
- V časti o používaní jazyka podľa *okresov* tabuľka 28 obsahuje v skutočnosti údaje podľa *krajov*.
- V tabuľke na s. 88 (tabuľka nemá ani hlavičku, ani číslo) sa vychádza zo zoznamu tridsiatich problémových okruhov, z ktorého si respondenti „môžu vybrať“. Nie je ale jasné, maximálne *koľko* okruhov si mohli vybrať. Následne ma meritórne zaujalo, že percipovaným problémom č. 1 bola *chudoba*, zato ale *životná úroveň* bola vnímaná menej kriticky a skončila ako problém až na 16. mieste. Ako autorka vysvetľuje tento rozdiel medzi „chudobou“ a „životnou úrovňou“?
- V tabuľke 37 by som doporučoval uviesť stĺpcové, nie riadkové percentá.

- Graf 32 sľubuje pohľad na vzdelanostnú štruktúru („vzdelanie“), obsah tomu ale nezodpovedá, týka sa ovládania jazyka..
- Konštatuje sa, že v suburbiách za hranicou v Maďarsku prisťahovalci z Bratislavy prakticky nechodia k lekárom ani do lekárne. Nepomohlo by vysvetleniu, ak by sa objasnil problém zdravotného poistenia?
- V hlavičke tabuľky 44 sa píše o okresoch západného Slovenska, ale v skutočnosti niektoré z takých okresov nie sú menované. Navyše v samotnej tabuľke chýba jeden stĺpec (pre počet Maďarov v roku 2011).
- Záver poslednej časti knihy končí dvoma tabuľkami, čo nie je šťastné riešenie.

Záver oponentského posudku:

Práca nie je bez nedostatkov konceptuálnych, ani takých, ktoré sú spojené s analýzou výskumných dát a s prezentovaním zistení. Veľkým tromfom práce sú bohaté zistenia o Maďaroch na Slovensku, založené na výskumoch. Zvažujúc silné i slabé stránky prikláňam sa k návrhu habilitačnú prácu akceptovať. Odporúčam preto, aby PhDr. Zuzane Meszárosovej, PhD. po úspešnej obhajobe jej práce bol udelený titul docent v odbore sociológia.

Bratislava 18. februára 2015

PhDr. Vladimír Krivý, CSc.
Sociologický ústav SAV